

DR. MOLNÁR PÉTER
főiskolai adjunktus
Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Honismeret és nevelés

Édesapám emlékének, aki elkötelezett híve volt a honismereti mozgalomnak. Tanára volt többek között Bálint Sándor is, akivel édesapám haláláig együttműködött a néprajzi gyűjtésben.

A személyiség fejlesztésének egyik fontos területe az értékformálás, értékörzés, értékközvetítés. A kulturális-történeti értékek megismertetésének hatásos eszközeként tartjuk számon a honismeretet.

Hazánkban az 1960-as évek elején elindult honismereti mozgalom keretében a tanulók szűkebb környezetük kultúráját, tárgyi és szellemi értékeit ismerhették meg. A megalakult szakkörök tárgyi emlékeket gyűjtöttek, az életformákról, hagyományokról pályázatokat készítettek.

A társadalmi-technikai fejlődés következtében beálló értékválság ezen a területen is éreztette hatását. A honismereti mozgalom művelői körében generációváltás történt. A millenniumi megemlékezések újra előtérbe helyezték a múlt-jelen-jövő megbonthatatlanságát. Tananyagká váltak az 1945 utáni történelmünk tényei. Hiányoztak és hiányoznak azok a pedagógusok, közművelődési szakemberek, akik értő módon oldották volna fel korunk tanulóiban az értékzavart, értékválságot.

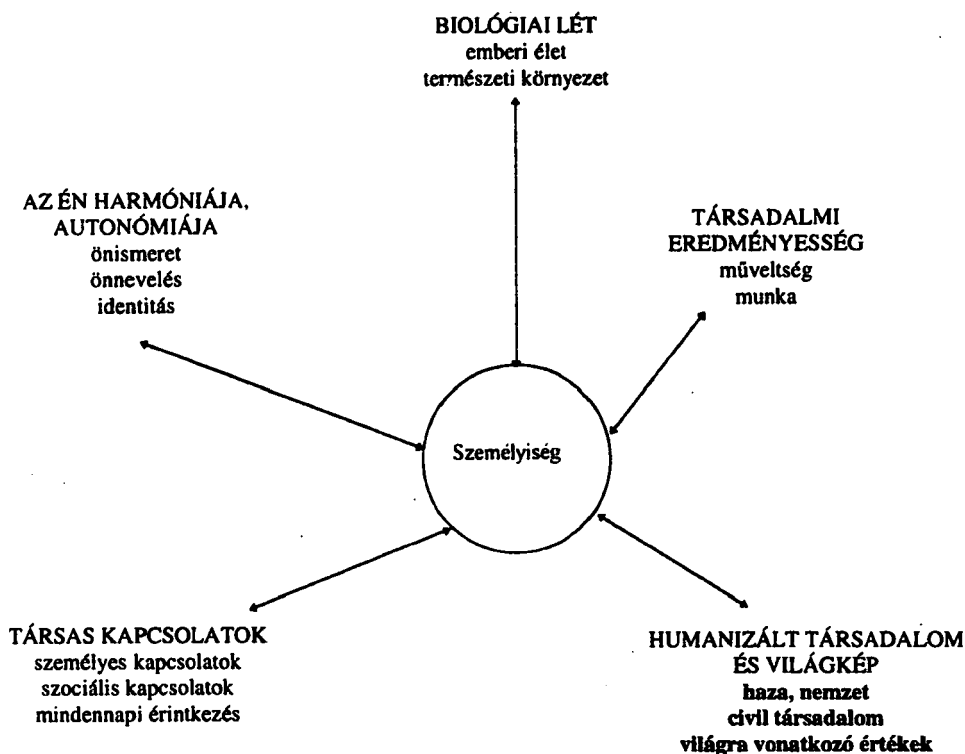
A kerettanterv Hon- és népismeret című témaköre az 5. és 6. osztályban foglalkozik a hagyományismeret tanításának céljával, tartalmának körvonalazásával és fejlesztési követelményeinek leírásával. Ahhoz, hogy a jövőben ne legyen személyi és szakmai akadály a terület művelésének, a pedagógusképzésben is figyelmet és teret kell szentelni a hallgatók honismeretre való felkészítésének.

Tanulmányunkban felvázoljuk az erkölcsi nevelési feladatok és a hon- és népismereti tartalmak sokrétűségét, alkalmazhatóságát. Bemutatunk egy olyan szakköri haladási tervet, amelynek elemei felhasználhatók lehetnek a hon- és népismeret tantárgy tanmenetének készítéséhez.

A HAGYOMÁNYISMERET HELYE AZ ÉRTÉKEK RENDSZERÉBEN

A kultúra elemeinek, az értékeknek az átszármaztatása természetes és állandó feladata a hivatásos nevelőknek. E feladat élményszerű megoldását az akadályozza, hogy a felnövekvő generáció értékrendszere szükségképpen eltér elődei mintának képzelt értékrendszerétől. A társadalmi fejlődés folyamatában egyes értékcsoporthoz elvesztik érvényességüket, mások átalakulnak, fejlődnek. Ezt a szelekciót az értékek választásához csak objektív értékeléssel tudjuk elvégezni, nyomon követni.

Az értékelés kapcsán felmerül a kérdés, hogy a hon- és népismeret körébe tartozó tudás hol foglal helyet az értékek világában. A kérdés megválaszolásához Lappints Árpád modelljét hívjuk segítségül. (Új Pedagógiai Szemle, 1998, 6. szám 17-27. p.)

A leghatározottabb tartalmi egybeesést „A humanizált társadalom és világkép” elnevezésű értékcsoporthoz mutatja. A jelzett tanulmányban az erről szóló részletezés akár a hon- és népismeret tantárgy célja is lehetne: „A szülőföld (táj) és a tágabb haza megismerése, szeretete és megóvása. A nemzeti kultúra ápolása: a nemzeti múlt megismerése, megértése, emlékeinek, hagyományainak, szimbólumainak tisztelete, ápolása, megbecsülése...”

A nemzeti kultúra megbecsülése. Európában, a világban betöltött helyünk és szerepünk reális értékelésével egészséges nemzeti önbecsülés és hazaszeretet kialakítása... A hazánkban élő nemzeti kisebbségek és más népek, nemzetek jogainak tisztelete, kultúrájuk, hagyományaik tiszteletben tartása.”

A HON- ÉS NÉPISMERET TANTÁRGY CÉL- ÉS FELADATRENDSZERE

Az 1975-ben kiadott Kósa László–Szemerényi Ágnes Apáról fiúra című néprajzi kalauzának ismertetőjében olvashatjuk: „A néprajz nem iskolai tantárgy. Nem is lesz azzá az esztendőről esztendőre gyarapodó tanulnivalók sorában. Hiába keressük az általános iskolai vagy gimnáziumi órarendben.”

Szerencsére a pedagógiában is végbement paradigmaváltás 30 év után megcáfolta a fenti jóváindulást. A kerettanterv készítői – ha szerény mértékben is – de találtak megoldást a hon- és népismeret körébe tartozó tartalmak iskolai oktatására. Az 5. és a 6. osztályosoknak szánt igen komoly tananyagot az iskola földrajzi elhelyezkedése, személyi adottságai függvényében A és B változatból választhatják meg a pedagógusok.

A következő táblázatok néhány kiemelt célt és feladatot tartalmaznak. Mint látható, vannak változatokként egyedi, valamint általános célok és feladatok.

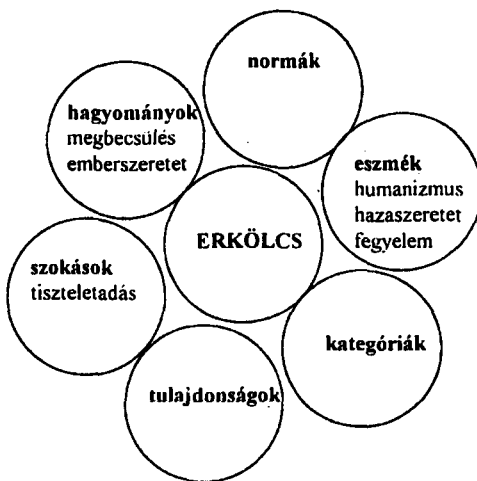
CÉLOK

A változat	B változat
19-20. századi gazdálkodó parasztcsalád kultúrája, értékrendje	Földrajzi-néprajzi-nyelvjárási tájegységek néphagyományai
Nemzeti örökségünk megbecsülése, szeretete	

FELADATOK

A változat	B változat
Néprajzi források bemutatása	A szülőföld hagyományainak, emlékeinek felfedeztetése
Felismertetni a közösségi hagyomány összekötő szerepét a múlt és jelen között, értékörzés, értékteremtés Élő néphagyomány és a tárgyi emlékek gyűjtése Hazaszeretet	

A hon- és népismeret tantárgy cél- és feladatrendszerének kivonatos ismertetése után bemutatjuk a modul kapcsolatát az erkölcsi nevelés néhány feladatával.

EGY TEMATIKUS TERV HONISMERETI SZAKKÖRI FOGLALKOZÁSHOZ

A javasolt hatalmas ismeretanyag feldolgozására a tanterv által adott óraszámok biztosan nem elegendők, ezért célszerű az érdeklődő tanulókat szakkörbe toborozni. Ennek a foglalkozási formának országosan nagy hagyományai vannak. (Szakkörvezetőként működött például Hollókőn Kelemen Ferenc fafaragó művész, akinek állandó kiállítása van a világörökségi faluban vagy Mindszenten Tóth Emma.)

Az alább bemutatott foglalkozási tervet a Szeged szomszédságában lévő 860 éves településen, Tápén használta annak készítője: Molnár Imre tanár, szakkörvezető. A honismereti szakkör Tápén 1961-ben alakult. A tárgyi emlékek gyűjtése mellett a szellemi hagyományok megőrzését is fontosnak tartották. A szakkör tagjai a Gyulai Erkel Napok, a Megyei Múzeumi

Igazgatóság, a Mezőgazdasági Múzeum, a Falu és Városvédők Szövetsége által kiírt pályázatokon eredményesen vettek részt.

Az 1989-es rendszerváltást követően szemléletében és tartalmában új alapokra kellett helyezni a honismereti nevelést. Ennek szellemében készült az alábbi tervezet heti egy órás foglalkozásokra.

5. osztály

I. Lakóhelyünk (6 óra)

Földrajzi elhelyezkedés, elnevezések
Tápe határa (térkép-vázlat)
A falu helynevei, dűlők, utcanévek, egyéb
helymegjelölések
Utcák, terek, intézmények névadói

II. Tápe története (7 óra)

Településünk nevei
Ásatások, leletek a határban
Az Árpád-kori templom és freskói
A temetőkápolna és ereklyéi
Iskolák

III. A vízi élet, a gazdálkodás hagyományai (6 óra)

Fausttatás, halászat, vízimalmok
Gyékényszedés és feldolgozás
Földművelés

IV. Magyar népszokások (5 óra)

Tavaszi, nyári, őszi, téli népszokások
Az emberi élet fordulóihoz fűződő szokások

V. Tájak, néprajzi csoportok (5 óra)

Hazánk tájai
Magyar néprajzi egységek

VI. Öltözködés – népviselet (3 óra)

Nevezetes népviseleti helyek
Tápe népviselete

VII. Játék a szabadban (5 óra)

A bűgattyú, a fakutya és a pörgettyű
használat
Karikahajtás
Pattogatás kancsikával (karikás ostor)

Gyakorlati feladatok

A tanulók gyűjtsenek régi fényképeket, használati tárgyakat, lakóhelyükről szóló újságcikkeket, régi térképeket, könyveket.

Készítsenek népi játékokat.

Ismertessék 5 régen használt tárgy nevét, anyagát, méretét, használatát.

Gondozzák a gyűjtemény anyagát.

Vegyenek részt közös kirándulásokon.

Figyeljenek meg búcsút, körmenetet, esküvőt.

Követelmények

A szakköri tag legyen képes:

- lakóhelye múltjának és jelenének bemutatására,
- lakókörnyezete gazdálkodási formáinak ismertetésére,
- a korosztálynak szóló néprajzi könyv képei közül ötöt felismerni,
- a térképen megmutatni a Kárpát-medence népcsoportjai közül ötöt,
- képről felismerni öt magyar népviseletet,
- reprodukálni Szeged és Tápe történetéből 3-3 fontos adatot, eseményt,
- Szeged és városrészei, terei közül ötöt megmutatni a térképen,
- ismertetni évszakokhoz vagy vallási ünnepkörhöz kapcsolódó szokást.

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

Véleményünk szerint az utolsó pillanathoz érkeztünk el, hogy a hagyományörzés- és teremtés folyamatossága ne szakadjon meg. A magyar kultúrkincs értékeit meg kell mutatnunk a

világnak, Európának. Európa jöjjön hozzánk, van mit megismernie nálunk – nyilatkozta Novák Ferenc, a világhírű táncpedagógus, koreográfus a Hungarikum című televíziós műsorban 2003. június 17-én.

Európa viszont csak úgy jön hozzánk, ha vannak és lesznek hagyományaink továbbvitelére képes és e feladatra megfelelően felkészített alkotó embereink.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Kósa László–Szemerényi Ágnes: Apáról fiúra. Móra Kiadó, Budapest, 1975.
2. Lappints Árpád: Az értékekre alapozott nevelési modell megalkotásának szükségessége és esélyei. Új Pedagógiai Szemle, 1998. 6. szám, 17-27. p.
3. Molnár Imre: A Tápéi Honismereti Szakkör programja. Kézirat, 1993.
4. Pauz–Westermann Tantervcsalád. Kerettantervekhez készült helyi tanterv. Pauz–Westermann Könyvkiadó Kft. Celldömölk, 2001.
5. Tápé története és néprajza. Szerk.: Juhász Antal. Tápé, 1971.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gépel”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelőiséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásoktól lehetőleg tekintsünk el.

Nagyon fontos, hogy külön lapra fölírják *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószámot lakcímüket*.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk, Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem őrzünk meg és nem is küldünk vissza.

A SZERKESZTŐSÉG

TISZTELETTELJES KÉRÉS ELŐFIZETŐINKHEZ!

Bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérjük minden kedves Előfizetőnket, régieket és újakat, hogy a 2004. évi előfizetési díjat, amely 1100 forint, az alábbi számlára befizetni szíveskedjenek: OTP Csongrád Megyei Igazgatóság, Szeged, Módszertani Közlemények, 11735005-20003933.

Köszönjük megértésüket és támogatásukat.

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KIADÓHIVATALA